

การศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช่างมาเร่ร้อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค้าย
จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

ลายทองเหรียญ มีพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พฤษภาคม 2552

การศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย
จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

ลายทองเหรียญ มีพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

THESIS OR ISSUES SURROUNDING AND SOLUTION TO THIS PROBLEM ELEPHANT
THAT BEG IN THE STREETS FROM BANKHAI CHAIYAPUM PROVINCE &
BANTAKANG SURIN PROVINCE

Laitongrien Meepan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree in Social Sciences for Development
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
May 2009

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช่างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้าง
บ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
โดย นายทองเหรียญ มีพันธ์
สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ชิตชัย สนั่นเสียง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธรรม ชาติะสิงห์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร.เกษม บำรุงเวช)

..... กรรมการ

(ดร.ชิตชัย สนั่นเสียง)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธรรม ชาติะสิงห์)

..... กรรมการ

(นางปรียา ปาลีโพธิ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

.....รักษาราชการแทนอธิการบดี

(รองศาสตราจารย์สุวิทย์ เทียรทอง)

พฤษภาคม พ.ศ. 2552

ลายทองเหรียญ มีพันทู (2552). การศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร้อนของ
กลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา. อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.จิตชัย สนั่นเสียง,
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธรรม ชาติละสิงห์.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุ กระบวนการ ปัญหาการนำช้างมาเร่ร้อน
ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่าง
คือ ผู้เลี้ยงช้าง จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต
และแบบประเด็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้เลี้ยงช้างส่วนใหญ่เห็นว่า สาเหตุของการนำช้างมาเร่ร้อนเกิดจาก ด้านเศรษฐกิจ คือ
การหารายได้ รองลงมาเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี ด้านสังคม ประชาชนมีความรักและมีความต้องการ
ขอโชคลาภ ส่วนด้านกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติพบว่า อาหาร ทรัพยากรป่าไม้ และพื้นที่ป่าที่ช้าง
อาศัยลดลง

2. ผู้เลี้ยงช้างส่วนใหญ่มีการเตรียมการก่อนนำช้างมาเร่ร้อน เช่นการจัดหาใบอนุญาต
เคลื่อนย้าย ตัวรูปพรรณและใบรับรองของช้างมากที่สุด รองลงมา จัดหาอาหาร วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ใน
การแสดง การกำหนดตัวบุคคลและช้าง ฝึกกิจกรรมการแสดง และศึกษาเส้นทาง การนำช้างมาเร่ร้อน
ระหว่างการนำช้างมาเร่ร้อน ใช้รถเป็นพาหนะเดินทาง มีผู้ร่วมเดินทาง 1-5 คน กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่
เป็นการจำหน่ายอาหาร กิจกรรมการแสดง จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากหางและงาช้าง ใช้เวลาการเร่ร้อน
ตอนกลางคืน อาหารของช้างหาตามแหล่งธรรมชาติ พักอาศัยตามที่ว่างเปล่าและใกล้แหล่งน้ำ
ธรรมชาติระยะเวลาการเร่ร้อนประมาณ 10 เดือน และจะกลับบ้านในช่วงเทศกาลช้างสุรินทร์ หรือ
งานเจ้าพ่อพระยาแลและจะกลับมาเร่ร้อนใหม่ การเดินทางกลับใช้รถเป็นพาหนะ ใช้เส้นทางเดิม
ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นระยะจนถึงภูมิลำเนา

3. ผู้เลี้ยงช้างส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาการนำช้างมาเร่ร้อนแต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่
มีปัญหาคือ ด้านบุคลากรภาครัฐกับเจ้าของช้าง รองลงมาคือด้านสังคม ประชาชนมองภาพลักษณ์
การนำช้างมาเร่ร้อนในทางไม่ดี เป็นการทรมานช้าง

Laitongrien Meepan. (2009). **Thesis Or Issues Surrounding And Solutio**n to This Problem
Elephant That Beg in the Streets from Bankhai Chaiyapum Province &
Bantakang Surin Province. Master Thesis, M.A. (Social Sciences for Development).
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. Advisory Dr.Chidchai Sananseang,
Asistant Prof. Sutum Chatasingha

ABSTRACT

The objective of this research is to study the cause and practice of the street and nomad elephants and their problems that have come from Ban Kai's elephant owner group in Chaiyaphum and Bantakang's elephant owner group in Surin Province. An example group of 28 elephant owners was used to gather information by interview, observation and group conversations, analysing data by using statistics, percentages and the results have been analysed as below

1. Most of the elephant owners send the elephants out onto the streets, as it makes sense from an economic point of view. It is a good way for the elephants to earn money. It is also beneficial in term of socialising with the local people. People love to feed elephants. Feeding elephants is seen as lucky for many Thai people. Lastly, there is no natural land left for the elephants to live and feed on.

2. Most of the elephant owners have prepared to move their elephants around different provinces by obtaining an elephant moving license, certificates for food and materials used by the elephant shows. The elephant owners then looked for ways to move the elephants by truck. There are about 1-5 people on each trip. Most of their activity involves selling food and products made from elephant tail hair and ivory every evening. Most of the elephants food comes from natural grasses and water by the wayside. They spend ten months travelling through different provinces and return home only for the elephant festival or Phraya Lae Festival in Surin Province.

3. In fact, most of the local elephant owners do not make problems for the elephants Travelling. Most of the problems are caused from government pressure on the elephant owners. Most local people have strong feelings about the elephants being on the street.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และปัญหาการนำช้างมาเร่ร่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ กับกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ สำเร็จได้ด้วยดี ได้รับความอนุเคราะห์ ความเมตตาช่วยเหลือ จากท่านอาจารย์ ดร.จิตชัย สนั่นเสียง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุธรรม ชาติะสิงห์ ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ทุ่มเทสละเวลาอันมีค่า ให้คำปรึกษาแนะนำในการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด ดร.เกษม บำรุงเวช ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และ คุณปริยา ปาลีโพธิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ช่วยแนะนำ เสนอแนะในรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์

ขอขอบคุณ คุณโสภณ คำนุ้ย ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์ นายสัตวแพทย์ชัชฌู ดิยเจริญศรี ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และนายสัตวแพทย์ชูฤทธิ์ เสนีย์มโนมัย หัวหน้ากลุ่มพัฒนาสุขภาพสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำในการแก้ปัญหาตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในงานวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย และขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาทุกท่านที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ ในช่วงเวลาที่ได้ศึกษา ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาแห่งนี้

ขอขอบคุณเจ้าของช้างกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และกลุ่มผู้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลการศึกษาเป็นอย่างดี อีกทั้งคุณอิทธิพันธ์ ขาวละมัย คุณเกตุแก้ว หนูประไพ และ คุณบัญญัติ โคนบุญ ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ลายทองเหรียญ มีพันธุ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ฅ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ค
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ความหมายของช้างเร่ร่อน.....	9
สภาพของการนำช้างมาเร่ร่อนในปัจจุบัน.....	10
กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้าง.....	18
ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน	23
ทฤษฎีการย้ายถิ่น	25
ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้.....	26
ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในเชิงจิตวิทยา “ค่านิยม-ความคาดหวัง”.....	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 33
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 33
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 33
	การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ 35
	การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 36
	การวิเคราะห์ข้อมูล 37
4	บริบทของหมู่บ้านข้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ และหมู่บ้านข้างตากกลาง จังหวัดสุรินทร์ 38
	บริบททั่วไปหมู่บ้านข้างบ้านค่าย จังหวัดชัยภูมิ..... 38
	บริบททั่วไปของหมู่บ้านข้างตากกลาง จังหวัดสุรินทร์..... 51
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 58
	ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าของช้าง..... 58
	ตอนที่ 2 สาเหตุการนำช้างเร่ร่อน..... 70
	ตอนที่ 3 กระบวนการนำช้างเร่ร่อนในปี พ.ศ. 2551 75
	ตอนที่ 4 การเดินทางกลับภูมิลำเนา 98
	ตอนที่ 5 ปัญหาการนำช้างเร่ร่อนในรอบปี พ.ศ. 2551 101
	ตอนที่ 6 ผลการจัดกลุ่มสนทนา..... 105
6	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 110
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 110
	วิธีการดำเนินการวิจัย..... 110
	สรุปผลการวิจัย..... 110
	อภิปรายผล 111
	ข้อเสนอแนะ..... 114

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	115
ภาคผนวก	119
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์	120
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม	124
ภาคผนวก ค การสนทนากลุ่ม.....	141
ภาคผนวก ง ข่าข้างเรื้อนตามสื่อต่าง ๆ	153
ประวัติย่อผู้วิจัย	179

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของคนเลี้ยงช้างจำแนกตามข้อมูลทั่วไป	58
2	จำนวนและร้อยละของการเลี้ยงช้างและประเภทของการเลี้ยงช้าง	61
3	จำนวนและร้อยละของสาเหตุของการเลี้ยงช้าง	62
4	จำนวนและร้อยละของเศรษฐกิจ รายได้จากการเลี้ยงช้าง	63
5	จำนวนและร้อยละของการนำช้างมาเร่ร่อน	64
6	จำนวนและร้อยละของความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม.....	66
7	จำนวนและร้อยละของการนำช้างมาเร่ร่อนในรอบปี พ.ศ. 2551	68
8	จำนวนและร้อยละของการนำช้างมาเร่ร่อนเกิดจากตัวช้าง	70
9	จำนวนและร้อยละของการนำช้างมาเร่ร่อนเกิดจากเจ้าของช้าง	72
10	จำนวนและร้อยละของจุดมุ่งหมายในการนำช้างเร่ร่อน	75
11	จำนวนและร้อยละด้านการเตรียมความพร้อมก่อนนำช้างมาเร่ร่อน	76
12	จำนวนและร้อยละของกิจกรรมการเดินทาง	79
13	จำนวนและร้อยละของกิจกรรมที่กระทำในระหว่างทางนำช้างมาเร่ร่อน	82
14	จำนวนและร้อยละของด้านอาหารและที่พักอาศัย	88
15	จำนวนและร้อยละของรายได้และค่าใช้จ่ายในการเร่ร่อน	93
16	จำนวนและร้อยละของการใช้เวลาในการทำกิจกรรมและการพักผ่อนของช้าง	95
17	จำนวนและร้อยละของ การเดินทางกลับภูมิลำเนา	98
18	จำนวนและร้อยละของ รายได้หลังกลับภูมิลำเนา.....	100
19	จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นจากเจ้าของช้าง	101
20	จำนวนและร้อยละของปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวช้าง	103

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	7
2 แผนที่จังหวัดชัยภูมิ	39
3 ศาลปะกำของชาวบ้านค่ายจังหวัดชัยภูมิ.....	40
4 แผนที่จังหวัดสุรินทร์.....	52
5 การไหว้เจ้าที่เจ้าทางในสถานที่พักอาศัยและสถานที่แสดง	67
6 การจำหน่ายตัวชมการแสดงของช้าง	84
7 การแสดงของช้างนั่งสวัสดิ์และเตะฟุตบอล ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้าง จังหวัดชัยภูมิ.....	85
8 การจำหน่ายอาหารช้างของคณะช้างแสดง จังหวัดชัยภูมิ	85
9 การจำหน่ายอาหารช้างและของเล่น ของคณะแสดงช้างจังหวัดชัยภูมิ.....	86
10 การจำหน่ายอาหารและเครื่องค้ำและของว่างของคณะแสดงช้าง จังหวัดชัยภูมิ	86
11 การเดินเร่ร้อนของผู้เลี้ยงช้าง นายอ้อย แดงกาว จ.สุรินทร์.....	87
12 ความรู้ช้างและลูกทีมจำหน่ายอาหารช้างตามแหล่งชุมชน.....	87
13 ผู้ที่ซื้ออาหารจากกลุ่มผู้เลี้ยงช้าง เพื่อให้ช้างกิน	88
14 วัดที่มีบริเวณกว้าง	90
15 การประกอบอาหารของผู้เลี้ยงช้างบ้านค่าย	90
16 การออกหาหญ้าให้ช้างได้รับประทาน.....	91
17 ที่พักอาศัยเป็นผ้าใบกันแดด.....	91
18 การรวมกลุ่มรับประทานอาหาร.....	92
19 การเกี่ยวหญ้าให้ช้างกิน	92
20 ทำการแสดงช้างเตะฟุตบอลของ กลุ่มผู้เลี้ยงช้างจังหวัดชัยภูมิ	96
21 การพักผ่อนในเวลากลางวัน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างจังหวัดชัยภูมิ	96
22 ช้างจะเดินเร่ร้อนเวลากลางคืน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์	97
23 การผูกช้างไว้ได้ต้นไม้เพื่อพักผ่อน ของกลุ่มผู้เลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์	97
24 ไซซีชั้น ช้างเร่ร้อนแฟนฟาน.....	154
25 ช้างเร่ร้อนที่อยู่ในเมือง	156
26 ลูกช้างที่ถูกผูกมัดกับต้นไม้ให้กินหญ้าตามลำพัง	158
27 ที่พักอาศัยของควาญช้าง.....	159

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า	
28	ข้างเร่ร้อนในตอนกลางคืน	160
29	ข้างเร่ร้อน	162
30	ความทุกข์ของข้างเร่ร้อน	163
31	ข้างเร่ร้อนตามแหล่งชุมชน	163
32	ข้างเร่ร้อนตามแหล่งร้านค้าขายอาหาร	163
33	ความทุกข์กับข้างที่นำมาเร่ร้อน	164
34	ข้างถูกรถชนขณะเดินข้ามถนน	164
35	รถกระบะชนข้าง-ความทุกข์ฉบับอนาถ	166
36	เจ้าหน้าที่ตำรวจกำลังปฏิบัติหน้าที่	168
37	แม่ข้างกับลูกข้างที่อาศัยอยู่ในป่า	168
38	ข้างกำลังกินอาหาร	168
39	ข้างเร่ร้อนตามร้านอาหารข้างถนน	169
40	ข้างที่อาศัยอยู่ตามป่า	170
41	การเลี้ยงข้างและข้างเร่ร้อนและความทุกข์ตามท้องถนน	173
42	นักท่องเที่ยวกับข้าง	174
43	ข้างพลายบุญมีถูกรถชนตาย	175
44	ข้างถูกรถชนนอนตายกลางถนน	176
45	รถเครนกำลังยกข้างพลายบุญมี และศพนายจิตที่เสียชีวิตจากเหตุรถชน	177